

відносин в економічній, політичній, соціальній та духовній сферах, так і нових методів і форм упровадження сучасного законодавства.

Отже, формування правової культури юристів є актуальним для сучасного українського суспільства. Цей процес, як уважають дослідники, може відбуватися як на макрорівні, так і на мезорівні. На макрорівні це стихійний вплив на особу юриста всіх умов соціального середовища, що можуть бути відзначені як позитивні, так і негативні чинники впливу, походження яких пов'язано насамперед з правовою та політичною системами. На мезорівні цей процес відбувається як цілеспрямована та організована діяльність, метою якої є досягнення високого рівня професійної культури юриста.

Н. П. Оситова, доктор філософських наук, професор

МІСІЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ЗРУШЕНЬ

Зміни в суспільних відносинах, що відбуваються в Україні, та необхідність їх правотворчого і правозастосовного закріплення все більше набувають такого характеру, який спричиняє необхідність урахування в правовому закріпленні цих змін чинника культури. Правова культура за цих умов набуває нових якостей і вимагає нових підходів до неї. Одним із таких підходів є використання поняття «місія правової культури». У загальному вигляді місія означає цілеспрямований вплив взаємно прихильного спілкування з метою надати певним особистостям або їх спільнотам таких якостей, існування яких відповідає інтересам як адресантів, так і адресатів. Підхід до правової культури з позицій її місії має фундаментальне значення, оскільки становлення і вплив правової культури в такому випадку відбуваються за умови її внутрішньо злагодженого сприйняття та неруйнівної ініціативи адресатів впливу.

Місія правової культури полягає у тому, аби сформувані такий тип особистості, яка, беручи участь у всьому різноманітті взаємодій у суспільстві, надає цим взаємодіям такої форми, що це стає здобутком схваленої правової культури її існування. Якщо виходити із загальноновизнаного погляду на правову культуру як на систему духовних і матеріальних цінностей у сфері функціонування права, місія правової культури в умовах соціальних зрушень покликана на розв'язання принаймні трьох фундаментальних проблем.

По-перше, вона призначена викликати до життя такі зворотні дії особистості, які є наслідком вільного вибору і спрямовані на виконання настанов права. Наприклад, у статті академіка НАН України В. Тація і професорів

В. Борисова та В. Тютюгіна «Стабільність як умова ефективності законодавства України про кримінальну відповідальність» (Голос України, 5 квітня 2013 р., с. 4–5) поставлені такі проблеми, які, на наш погляд, неможливо розв'язати без активного втручання правової культури в правотворчі та правозастосовні процеси. Це стосується в першу чергу реалізації принципів законності і справедливості, необхідності подолання такої ситуації, коли переважну більшість складних життєвих ситуацій, що виникають перш за все у зв'язку з нестабільною соціально-економічною ситуацією в Україні, законодавець прагне вирішувати шляхом правових репресій. Правові репресії не здатні викликати до життя вільний, а тому по-справжньому ефективний вибір правової поведінки.

По-друге, місія правової культури та її усвідомлення не тільки фахівцем, а й соціальним загалом є орієнтиром ставлення до права і правової діяльності всіх суб'єктів правових процесів у нестабільних умовах. Науковці ставлять питання про необхідність подолання певної хаотичності правотворчої діяльності. На нашу думку, хаотичність веде до гальмування сприйняття правових настанов і шкодить перетворенню їх на елемент правової культури, а без цього неможлива справжня правова стабільність у суспільстві як умова високої ефективності правового регулювання.

По-третє, в умовах соціальних зрушень, коли неминуче вдосконалюються або переглядаються існуючі правові поняття та настанови і виникають не врегульовані правом «ніші» в соціальних відносинах, правова культура та її місія набувають ключового значення. Зважаючи на це, як зазначають у статті В. Тацій, В. Борисов, В. Тютюгін, є необхідність опанувати не тільки такі усталені поняття, як злочин, провина, відповідальність, а й нові поняття, необхідність яких виникає в умовах суспільних зрушень, що відбулися в Україні. Це особливо яскраво видно в підході до поняття «кримінальний проступок», що введено до нового Кримінального процесуального кодексу України. Механічний підхід до нього може привести до значного розширення меж криміналізації і визнання мільйонів громадян суб'єктами кримінально-правових відносин. Ця проблема є надзвичайно складною. Її розв'язання передбачає відповіді на низку принципових питань, починаючи від критеріїв кримінального проступку і закінчуючи необхідністю прийняття окремого Закону України «Про кримінальні (суспільно небезпечні) проступки». Але при цьому, на наш погляд, не викликає сумніву, що розв'язання цих проблем неможливе без використання понять правової культури та її місії.

Ефективно здійснювана місія правової культури в умовах соціальних зрушень з позицій суб'єкта правової культури має надати особистості такі параметри: а) становлення її як вільної особистості, що здатна до самовизначення у сфері права, до незалежності на його основі власних суджень, але

з обов'язковою повагою до закону і правових уявлень інших людей; б) здатність до поєднання в процесі розв'язання правових проблем не тільки правових аспектів, а й моральності, тобто поваги до людей, прагнення злагоди і всебічної гуманізації правових відносин; в) формування певних творчих підходів з позиції застосування права, іншими словами, мати креативне та інтуїтивне мислення, необхідність якого неминуче виникає в нестандартних ситуаціях, які породжуються в умовах соціальних зрушень. Але це творення має не руйнувати, а зміцнювати законотворчість.

В. Л. Пирогов, кандидат філологічних наук, доцент;

С. В. Шефель, доктор філософських наук, кандидат історичних наук,
професор

ЧИ ЗМОЖЕ УКРАЇНА СТАТИ МІЖЦИВІЛІЗАЦІЙНИМ «МІСТКОМ» У СВІТОВОМУ ПРАВКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ?

Протягом декількох століть вважалося, що Україна є своєрідним трансківилізаційним «містком» у євразійському культурному просторі між тими етноспільнотами, що, змінюючи одна одну в історичному часі, розчинювалися у нових суперетносах, які виникали на тлі неспинного етногенезу, котрий тривав на теренах Євразії. Її соціум практично ніколи не був надто цілісним з точки зору здійснення певних інтеграційних рухів і навколо визначених правокультурних традицій. Майже завжди деякі його елементи, що розрізнялися за своїм територіальним розташуванням, виявляли тяжіння чи то до правокультурних традицій, які склалися у межах колишніх Австрійської і Російської імперій, чи то до власної історичної політико-правової спадщини. І все ж фактично до 30-х рр. минулого століття єдиною стрижнем для всіх етносоціальних елементів, репрезентованих в Україні, були переважно землеробський спосіб господарювання і генеруюча його етносоціальна психологія, що дозволяла впевнено ідентифікувати їх через притаманний їм землеробський культурний дух, в якому завжди існувала дихотомія природоресурсовитратного та природоохоронного ментальних початків у ставленні людини до природного довкілля. Здається, що й досі підспудно триває боротьба цих двох тенденцій правового мислення у нашому суспільстві, реакцією на яку є жвава дискусія серед прихильників різних точок зору з приводу визначення пріоритетності тих чи інших методологічних основ завершення кодифікаційного процесу в екологічному законодавстві України.

Нині, коли людство, що глобалізується, а разом із ним і наша українська громада постали перед наслідками новоєвропейської, а потім і всесвітньої